
MIRTA NÚÑEZ DÍAZ-BALART

L'«efecte Raimon» en la lluita antifranquista

El 18 de maig de 1968, ja en fa quaranta anys, el recital de Raimon, a la Ciudad Universitaria madrilenya, va amanir amb música i paraules la lluita antifranquista. Els centenars d'estudiants que s'apinyaven al pati de la Facultat d'Econòmiques d'aquell moment, avui Facultat de Geografia i Història de la UCM, van esdevenir un cor en la lluita per la llibertat, i van afegir la seua veu a la protesta pel llarg franquisme. Les vibracions d'aquella guitarra i d'una veu profunda que deia «no» a la dictadura han arribat als estudiants durant generacions.

Els joves que hi vam venir després teníem mitificats aquells fets, en què la rebel·lió dels fills de les classes mitjanes mostrava que l'Espanya dels seixanta anava allunyant-se de la submissió. L'empremta de mort que van deixar els quaranta havia provocat un emmudiment massiu. L'acollida del franquisme en el context internacional de la guerra freda va permetre mirar més enllà de la supervivència i les universitats es van sobreposar als aprovats patriòtics del falangisme inicial. Amb aquests ingredients es va ordir el desvetlament de la universitat que, a Madrid, prengué una dimensió pública i sonora.

L'èpica de la lluita en el marc universitari necessitava un himne dur i esperançador alhora: «Al vent», una composició d'anys enrere, va ser la bandera d'una universitat efervescent. Una veu poderosa, acompanyada d'una guitarra nua de qualsevol atribut, esdevingué l'ensinya de la lluita política contra el règim franquista. L'emoció del cantant, amb els centenars de veus que l'acompanyaven en plena il·legalitat, amb la policia rodejant la Facultat, es va musicar en la lletra de «18 de maig a la Villa».

«Al vent» era una de les cançons amb una lletra que era la poesia que va ser definida per un altre poeta, Gabriel Celaya, com «un arma carregada de futuro». Els estudiants de Madrid les llegien en la caràtula del disc i n'aprenien el significat: «I tots, tots plens de nit, buscant la llum, buscant la pau, buscant a Déu, al vent del món.» Quant van fer per generacions d'universitaris aquells cantants que, com Raimon, musicaren els seus poemes o els d'altres autors! El gust per la paraula i per la seua càrrega de significat anava de la literatura a la política, de l'amor a la vida.



El clandestí SDEUM, Sindicato Democrático de Estudiantes de la Universidad de Madrid, portà a la Complutense el ressò d'allò que ja es coneixia en altres ciutats i el va fer multitudinari. La universitat madrilenya —com es va fer ben evident— no sols estava plenament incorporada a la protesta sinó que, a més, feia seua la llengua catalana i desvestia una altra de les disfresses del franquisme, que la presentava com a contrària a uns altres idiomes i que havia estat molt de temps prohibida. L'ús que Raimon va fer del català el va convertir en un dels vehicles fonamentals de les reivindicacions nacionals i de la seua defensa per part de l'esquerra en tot el procés de la Transició.

Centenars de contactes ocults havien donat un fruit magnífic per a l'organització del concert. Aquells petits nuclis clandestins van aconseguir un acte il·legal multitudinari. Marta Bizcarrondo, que ha faltat fa poc, com a delegada cultural del sindicat estudiantil, va ser qui va teixir, amb altres com

Cartell del recital de Raimon. Mayo - 68. 1968-2008 a la Universitat Complutense de Madrid. Autor: Juan Genovés

Jaime Pastor, avui professor a la UCM, el valencià Manolo Garí o Arturo Mora, tristament desaparegut, aquells fills. Ángel Vegas, des de la seua posició de degà designat a dit, va mantenir una actitud dialogant amb uns estudiants aguerrits que no sols volien canviar la universitat, sinó el món.

En un estira i arronsa constant amb les autoritats universitàries i amb la policia que acordonava la universitat, l'alumnat «conscient», com es deia llavors, executava el que era fruit de les seues lectures i dels seus debats sobre un sistema que feia els darrers badalls però que encara respirava. Vint anys abans, el règim no hauria permès ni el murmuri d'aquesta respiració, amb els elements dissuasoris que l'havien caracteritzat, des de les bastonades fins als tirs. Però, ja llavors, una frase de la coneguda «Diguem no» s'havia convertit en himne de combat: «Nosaltres no som d'eixe món».

L'oposició antifranquista, encapçalada a Madrid pel PCE, oferia l'experiència de la seua lluita en la clandestinitat. Ja en aquell moment altres partits a l'esquerra seua bregaven per organitzar la contestació activa al sistema. A partir del tronc ideològic marxista, l'MC, l'LCR, els maoistes ORT i PTE i el PCE (m-l), entre altres, formaven un políedre de forces, presents en la lluita contra un enemic comú, on els socialistes no deixaven de tenir una presència secundària.

La infanteria militant donà els seus millors quadres als organismes del canvi: des de la Junta Democrática i la Platajunta fins a tota la piràmide de la nova política que germinava en aquell moment. Després hi hagué altres recitals en què líders que havien eixit de la presó o de la clandestinitat van passar a seure a les butaques. La memòria del canvi té en els concerts de Raimon, a Madrid, Barcelona o València, els solcs de l'esperança col·lectiva que acompanya l'agonia del franquisme i els primers anys de l'anomenada Transició.

El passat que encara no es podia superar era ben definit en la cançó de Raimon «D'un temps, d'un país»: «No creguem en les pistoles [...] No creguem en la misèria, la misèria necessària, diuen, de tanta gent.» Amb aquesta estrofa desmuntava la política de la dictadura i la fe acrítica dels seus adeptes. «No creguem en les pistoles» esdevenia crit de guerra per a eixir al carrer i anar a l'enfrontament amb les porres dels *grisos* i les *lletes* de la policia.

Però també a través de les seues cançons es canalitzava la incertesa i les esperances d'aquells moments en la mirada cap al futur: «D'un temps que serà

el nostre, d'un país que mai no hem fet, cante les esperances i plore la poca fe...», mentre el calfred recorria les venes del futur incert.

Tenia res a veure això que passava ací amb l'efervescència que hi havia a França o a Mèxic, als Estats Units o a Txecoslovàquia, a Berlín o a Tòquio, amb forts esclats polítics i socials? La realitat espanyola poc tenia a veure amb el moviment ciutadà contra la segregació racial o contra la guerra del Vietnam, als EUA, tot i que aquesta haguera apadrinat la dictadura franquista a l'ONU. El Dubcek txecoslovac va colpir moltes consciències quant al colonialisme soviètic. La matança de la plaça de Las Tres Culturas a la Ciutat de Mèxic va obrir els ulls del món a les dictadures del món capitalista. Contra què s'alçaven els estudiants francesos, ben alimentats i amb una democràcia consolidada, encapçalada pel presidencialisme de De Gaulle?, es preguntaven els qui havien estat sumits en el silenci i en la penúria de tantes dècades.

El camí de la insubmissió davant de l'Estat i la societat establida, els seus usos i costums, el van protagonitzar joves que, des de perspectives molt diferents, clamaven el seu rebuig de tot allò existent. A Espanya, sens dubte, amb un caràcter plenament polític, pluripartidista, antidictatorial i democràtic, atès que ni partits ni sindicats, tots clandestins, podien qüestionar res. Quina CGT francesa podia debatre públicament els esdeveniments quan ací només hi havia un únic sindicat legal? El maig francès va evidenciar l'erosió dels partits i sindicats en les democràcies occidentals, però no a Espanya, on constituïen la primera sembra de la democràcia.

No sols es tractava d'una societat que anava emergint amb el valor de joves polititzats d'esquerres. També trencaven la closca noves filosofies de vida, discutides a colps de cafès i ginebra: una igualtat entre l'home i la dona que s'anava incorporant, pas a pas, a la universitat. Raimon, en les seues cançons intimistes tan belles, en parlava, en els seus versos de «Parlant-me de tu»: «Si vols present, t'ompliré de carícies. Si vols records, t'oferiré els mes bells. Si vols futur, t'ompliré d'esperances: vull viure els temps ben acordat amb tu.»

A les universitats es constatava l'important canvi sociològic que s'estava desenvolupant en les aigües subterrànies del règim. Joves de tot Espanya es traslladaven als centres universitaris, i allí vivien una emancipació de fet, s'unien a la causa antifranquista, amb l'autonomia que proporcionava estar lluny de la casa familiar.

El cantant de Xàtiva va posar la imatge i la veu a la protesta en favor de la llibertat, dels universitaris de tot Espanya, i l'acompanyaria amb les seues notes, abans i després de la mort del dictador. El 5 de febrer de 1976, una cançó va afegir una nova harmonia al camí ja encetat cap a la ruptura política. «Jo vinc d'un silenci» resumia en quatre paraules la llarga travessia pel desert franquista.

Avui no es diuen *recitals*, sinó *concerts*. Molts dels qui hi van participar d'alguna manera no estan entre nosaltres, d'altres ocupen càrrecs rellevants, la vida ens ha fet caminar per camins desitjats i no desitjats, amb companys que han anat perdent-se al llarg dels anys, però l'evocació inoblidable d'aquella comunió sonora, jove i combativa, que acompanyà musicalment, amb himnes civils, la lluita per les llibertats a Espanya, encara avui ens fa vibrar el cor. Com traslladar a les noves generacions la noció d'identitat que conjuminen música i paraules?

La primavera del 2008 tornava Raimon a la Universitat Complutense. Aquell recital que quaranta anys abans havia sigut un solc en el combat per la democràcia continua present en aquestes paraules de Javier Maestro, que va participar en aquella *moguda* de caràcter polític: «No havia assistit mai a un acte on es visquera amb tanta intensitat cada cançó, cada paraula, cada gest». La lluita per la llibertat a Espanya i aquesta tasca multidisciplinària que va ser la lluita antifranquista tenen, en Raimon, un dels seus tombants.



Primera edició del llibre *D'aquest viure insistent*, de Raimon, Editorial 3 i 4, València, 1986. Coberta: dibuix d'Andreu Alfaro